

Saima n:o 16, 17.4.1845, s. 1-2. J. V. Snellmanin kirjoitus
KÄÄNNÖS (alkuperäinen teksti käännöksen jälkeen)

Suomenkieli koulukielenä.
(16. n:ossa v. 1845)

Ihmisen vaatimukset ja linnun siivet kasvavat, leikattakoon ne kuinka tyystin tahansa. Se on sentään hyvää ja luvallista, jos vain vaatimukset, vaikkapa liiallisetkin, johtuvat jalosta tahdosta, jos niihin yllyttää rakkaus ja yleisen hyvän harrastus. Harkitsemattomana tämmöisenä vaatimuksena meidän täytyy pitää "Morgonbladetin" 19. n:ossa esitettyä, että suomalaisen äidinkielen pitäisi koulukielenä syrjäyttää latinan opiskelu, ja ne vastaväitteet, joita eräs lähettäjä on samassa lehdessä julkaistussa kirjoituksessa esittänyt tätä vaatimusta vastaan, todistavat selvästi ja sitovasti, kuinka liioiteltu se on. Oppilaan ymmärryksen harjoituksena äidinkielen täytyy aina olla tehottomampi kuin vieras kieli, joka on jotakuinkin samanveroinen, mitä tulee muotojen täsmällisyyteen ja säännölliseen sisäiseen rakenteeseen. Mainittu kirjoituksen lähettäjä huomauttaa aivan oikein, että sääntö jää äidinkieltä opittaessa enemmän tai vähemmän ylellisyystavaraksi. Ja jos kieliopinnoista tulee saada jotakin muuta kuin käytännöllistä hyötyä, on "työ" juuri siinä, että säännön avulla sanoista johdellaan tai niistä pannaan kokoon järjellinen lause, joka tekee nämä opinnot nuorta mieltä voimistuttaviksi. Samaan tulokseen voidaan vain vähältä osalta päästä lukemalla äidinkielen kielioppia, milloin oppilas kykenee kieltä jo suullisesti käyttämään. Puheesta kirjakielen ei näet johda niinkään sääntö kuin hyvät esikuvat ja harjoitus niiden noudattamisessa.

Aivan liian terhakasti kysyy senvuoksi myös "Kanava": "kuinka moni (joka on suorittanut koulujemme kurssin) onkaan oppinut edes (latinan) ensimmäisiä alkeita, niin että hänellä olisi ollut niistä jotakin hyötyä?! otaksuen, että kokemus, mitä maamme virkamiehiin tulee, antaa tähän kysymykseen selvän vastauksen. Tarvitsee vain esittää sitä vastaan toinen kysymys: jos jollakin maan kouluissa kasvatetulla virkamiehellä on jotakin muuta kykyä kuin velton tavan ja tottumuksen luomaa, niin mikä opetus onkaan hänelle sen suonut, jollei latinan opetus? Ei ole sääntöä ilman poikkeusta, ja hyvä pää voi saavuttaa päämäärän useilla eri tavoilla. Mutta luullaksemme voidaan teoksessa ilmenevän ajatuksen terävyyden ja ilmauksen täsmällisyyden nojalla useimmiten päätellä, onko tekijää kasvatettu opettamalla hänelle klassillisia kieliä, vai onko hän harjoittanut ainoastaan n.s. reaaliopintoja. Nykyinen aika on vielä täynnä todistuksia siitä, mihin klassillinen sivistys pystyy. Englannin valtiollinen älymystö ja Saksan oppineet saava epäilemättä kiittää klassillista koulusivistystä siitä, mitä he ovat. Useista valtiopäivien keskusteluista sitä vastoin löytää lukuisia näytteitä, kuinka ajatuksen ja ilmauksen sekavuus on ollut tuloksena siitä opetuksesta, jonka olisi pitänyt korvata koulun ikävää ja "hyödytöntä" latinanlukua.

Myönnämme kernaasti, että nuorukaisella, hänen päästessään jostakin maamme oppikoulusta, on varsin vähän kykyä kirjallisesti ilmaista ajatuksiansa sekä latinan- että ruotsinkielellä. Mutta hän on perehtynyt sangen tarkoin viimeksimainitun kielen kielioppiin latinanopintojen yhteydessä. Sitä vastoin häneltä puuttuu esikuvia ja harjoitusta. Harjoituksen saavuttaminen on hänelle kuitenkin myöhemmin helppoa juuri siksi, että latinan opiskelu on totuttanut hänet säännönmukaiseen täsmällisyyteen ja kehittänyt häneen siinä suhteessa kriittistä kykyä. Mainittu harjoitus voi siis hyvällä syyllä jäädä myöhempien opetusasteiden huoleksi, jolloin nuorukaisessa on kehittynyt hienon ilmaisutavan aistia ja hän on samalla tullut jossakin määrin kykeneväksi arvostamaan

maan klassillisten kirjailijoiden teoksissa ilmenevää sisällyksen totuutta ja kauneutta. Äidinkieltä oppilas mielestämme opiskelee riittävästi varhaisempina vuosinaan, jos se vain on opetuskielenä. Hän saa sillä kielellä kaikki tietonsa ja oppii sitä myös säännönmukaisesti käyttämään, mikäli häntä velvoitetaan varmasti tulkitsemaan vanhan ajan kirjailijoiden teoksia, jotka ovat kaikkien aikojen ajattelijoiden ja kirjailijoiden esikuvia. Maan kouluissa noudatetaan kuitenkin tässä suhteessa väärää menetelmää, kun näet kirjallinen tulkinta ei vaihtelee koulun korkeimmilla luokilla suullisen kanssa.

Kouluasetus on siis mielestämme päteillä perusteilla siirtänyt suomenkielen oppiaineena koulun korkeimmalle luokalle ja kymnaasiin. Se seikka, että äidinkielellä kuitenkin on niin niukka osuus kouluopetuksessa, ei johdu tästä säädöksestä, vaan yksinomaan siitä, että opetuskielenä on vieras kieli, ruotsi.

Tämä epäkohta voidaan korjata vain vähitellen. Kaikki tähän kohdistuvat toiveet perustuvat nykyisin ala-alkeiskoulun opetusta koskeviin määräyksiin. Tunnustamme kernaasti, että vaatimuksemme ovat tässä rajoitetussa katsannossa kasvaneet toiveitten keralla. Paljon lämpimämpi ja yleisempi suomenkielen kauan unohduksissa olleitten oikeuksien harrastus kuin olimme uskaltaneet edellyttää, jalo aulius, josta tähän kuuluvia asioita koskeva keskustelu on saanut iloa – kaikki tämä oikeuttaa hyviin tulevaisuudentoiveisiin. Me olimme ajatelleet ja lausuneet, että suomenkielen ottaminen opetuskieleksi saisi riippua yksityisten henkilöiden tarkoituksen hyväksi tekemistä isänmaallisista uhrauksista ja jalosta anteliaisuudesta. Viimeksikulunut aika on osoittanut, että tämäkin toive on ollut oikeutettu. Antakoon myös tulevaisuus näytteitä tämän esimerkin noudattamisesta! Mutta helppo on havaita, että yksityinen harrastus on tässä riittämätön, jollei valtio laske perustusta sen toiminnalle. Viime aikojen tapahtumat oikeuttavat, kuten sanottu, siihen toiveeseen, että tämä tarve yleisesti oivalletaan, ja siihen lujaan luottamukseen, että se tullaan tyydyttämään.

Toistamme tässä suhteessa, mitä olemme aikaisemmin maininneet, että ala-alkeiskoulu tulee useimmissa maamme osissa hyödyttämään yleistä sivistystä vain vähän, jollei suomenkieltä oteta ainakin osittain sen opetuskieleksi. Tämä ei ole tarpeen ainoastaan niiden oppilaiden vuoksi, jotka siirtyvät yläalkeiskouluun, vaan vielä enemmän niiden vuoksi, jotka hakeutuvat tähän kouluun pitäen sitä entisten pedagogioitten ja apologistiluokkien vastikkeena. Edelliset näet, suomalaisten vanhempien lapsina, voivat nykyisissä oloissa harvoin käyttää alkeiskoulujen opetusta hyödykseen, koska sitä annetaan kielellä, jota he eivät ole milloinkaan oppineet ymmärtämään. Näitä varten täytyy siis ruotsinkielien ala-alkeiskouluissa kuulua oppiaineisiin, ja opetusta on annettava suomeksi. Toisilla taas, jotka päättävät oppikurssinsa ala-alkeiskoulussa, ei ole siellä mitään hyödyllistä tietoa opittavana niin kauan kuin ruotsi on yksinomaisena opetuskielenä. Miten näet olisikaan ajateltavissa, että se vähäinen tietomäärä, jonka koulu parhaimmissakin olosuhteissa voi kolmessa, neljässä vuodessa antaa, vähimmälläkään tavalla sivistäisi lasta, jolle hänen kouluun tullessaan "goddag" on yhtä tuntematon sana kuin hepreankielinen "asher"?

Tarvitsee niinmuodoin vain viitata näiden luonnottomien olosuhteiden vahingollisuuteen, jotta se havaitaan ja herätetään isänmaallisissa miehissä intoa epäkohdan poistamiseen. Olosuhteet ovatkin onneksi semmoiset, että se voidaan helposti suorittaa. Kouluasetus ei sisällä mitään määräyksiä opetuskielestä, Viipurin lääniä lukuunottamatta, hallitus ei ole tehnyt vielä mitään päätöstä oppimäärästä, ja se, mikä vielä vuosi sitten oli osalta pelkkää toivetta, on nyt toteutunut: meillä näet on suomenkielisiä oppikirjoja ensimmäistä opetusta

varten. On olemassa Cajanin kirjoittama Suomen historia, Patoun aloittelevia varten sepittämän maantiedon, Heikelin geometrianoppikirjan, Boreniuksen aritmetiikan ja Gagnérin raamatunhistorian suomennokset. Ainoa, mitä ne oppilaat, jotka päättävät oppikurssinsa ala-alkeiskoulussa, kaipaavat, on suomeksi kirjoitettu somen kielioppi. Samoja oppilaita varten tultaneen aikojen kuluessa tarvitsemaan täydellisempää maantiedon ja yleisen historian oppikirjaa sekä kenties täydellisempää geometrian oppikirjaa; mutta molemmat ensinmainitut teokset ilmestyvät varmaan aivan pian, kunhan suomi otetaan opetuskieleksi, ja onhan jo toiveita, että saamme ennen vuoden loppua Eukleideen suomennoksen. Eihän siis mikään estä tekemästä ala-alkeiskoulua heti hyödylliseksi niille, joita se laitos erikoisesti tarkoittaa, köyhien lapsille.

Siinä on suomen kielioppi paikallaan, koska se tulee olemaan mainittujen oppilaitten ainoana kieliopintojen esineenä eikä mitään muuta kieltä hevin voida heille opettaa. Uskomme myös varmasti, että äidinkielen kielioppi tulee tuonnempana kaikkialla suurempaa ponnistusta vaativaksi ajatusharjoitukseksi ja siten sivistävämmäksi opinnoksi, kun sen hyväksi käytetään vertailevan kielitieteen tuloksia.

Niitten oppilaitten taas, joille ala-alkeiskoulun oppimäärä on vain valmistava ja jotka siinä alkavat opiskella latinan kielioppia, tulee, kuten sanottu, oppia äidinkielellään hiukan ruotsin kielioppia. Jollei tällaisia alustavia tietoja hankita, tulevat suomalaisten vanhempien lapset, niin kauan kuin ruotsi on korkeamman koulun opetuskielenä, hankkimaan itselleen koko koulunkäyntinsä aikana vain erinomaisen hämärää ja sekavaa tietoa. Geometria ja aritmetiikka suovat sitten heille helpointa tilaisuutta ruotsinkielen käsittämiseen, ja ruotsiksi kirjoitettu latinan kielioppi tarjoaa heille senjälkeen sopivaa harjoitusta siinä suhteessa. Maantietoa, raamatunhistoriaa ja Suomen historiaa nämäkin oppilaat lukekoot sitä vastoin äidinkielellään saadakseen levätä ponnistusten lomassa, ja näyttää olevan jossakin määrin kohtuudenmukaista, että heidän sallitaan edelleen lukea samaa suomalaista katkismusta, jota he ovat alkaneet kotona oppia. Viimeksimainittu seikka ei näytä meistä pelkältä muodolliselta kysymykseltä, vaan uskonopetuksenkin tehoisuus riippuu mielestämme siitä, että sitä jaetaan lapsille kielellä, jolla he ovat oppineet ensimmäisen rukouksensa.

Tämä on lyhyesti lausuttuna kaikki, mitä mielestämme nykyisin voidaan vaatia suomenkieliselle koulukielenä. Selvää on, ettei sitä tule ottaa opetuskieleksi ala-alkeiskouluihin niillä paikkakunnilla, joiden väestö on ruotsalaista, kuten Etelä-Pohjanmaan ja Uudenmaan erinäisissä kaupungeissa. Sitä vastoin on kohtuullista ja hyödyllistä, että suomea luetaan kouluasetusten määräysten mukaan poikkeuksetta yläalkeiskoulun neljännellä luokalla ja kymnaaseissa. Olisi tosin ollut hyödyksi, jos nyt, kun ruotsi vallitsee kouluissa, olisi jo aikaisemmin otettu suomenkieli oppiaineeksi. Mutta tulee olla tyytyväinen siihen hyvään, mikä o olemassa, sitä enemmän, kun tämäkin on melkein odottamaton onni, ja toivoa – ei, että suomi tuonnempana otetaan yläalkeiskoulujen alempien luokkien oppiaineeksi, vaan että se tulee opetuskielenä vähitellen siirtymään niihin ala-alkeiskoulusta.

J. V. Snellmanin Kootut teokset V. Tutkielmia ja kirjoitelmia. Suomentanut J. Hollo
Porvoo: WSOY 1929.

Finskan såsom skolspråk.".)

Menniskans anspråk och fogelns vingar vexe till, huru hära de än afskäras. Det är dock godt och lofligt, när anspråken, vore de än öfverdrifna, äro den ädla viljans, framkallas af kärleken och ifvern för det allmänna bästa För ett förhastadt anspråk af detta slag måste vi anse yrkandet i Morgonbladet N:o 19, att det Finska modersmålet såsom skolspråk borde iittränga latinets studium; och de inkast, en Ins: i samma blåd gjort mot detta yrkande, bevisa klart och bindande; huru öfverdrifvet detsamma än Betraktadt såsom gymnastik för lärjungens förstånd, måste modersmålet alltid stå efter ett fremmande, hvilket med detsamma är helst något så när jemlikt i förmernas bestämdhet och regelrätt inie byggnad. Med rätta anmärker nämnde Ins., att regeln vid modersmålets inlärande blir i mer eller mindre mon en öfverflödsvara. Och om något annat än praktisk nytta skall genom språkstudier vinnas, så är det just „arbetet" att med regelns tillhjälp ur orden utleta eller af dem sammansätta en förnuftig mening, som gör dessa studier för det unga sinnet själsstärkande: Blott till en ringa del kan detsamma vinnas genom läsning af modersmålets grammatik, der språkets muntliga användande redan står i lärjungens magt: Ifrån tal till skriftspråket förer nemligen mindre regeln än goda mönster och öfning uti att följa dem.

Med en oförlätlig käckhet frågar derföre äfven Kanava: "hurii mången, (som genomgått våra skolor), har väl lärt sig ens de första grunderna (af Latinet) så, att han af dem skulle haft något gagn"? förmenande, att erfarenheten i afseende å landets embetsmän ger ett tydligt svar på denna fråga. Man behöfver mot den endast uppställa motfrågan: ifall hågon i landets skolor uppföstrad embetsman eger annan förmåga än slentrianens; genom hvilken undervisning har han väl vunnit densamma om icke genom den i Latinet? Ingen regel är utan undantag, och ett godt hufvud har många vägar att komma till målet. Men man skall, såsom vi tro, i en skrift af tankens skärpa och uttryckets bestämdhet oftast kunna döma, om författaren blifvit uppammad vid de klassiska språken eller endast idkat såkallade realstudier. Samtiden är ännu full af vittnesbörd för, hvad en klassisk bildning förmår. Englands politiska aristokrati och Tysklands lärda hafva utan tvifvel att tacka den klassiska skolbildningen, för hvad de äro. I många riksdagsförhandlingar skall man deremot finna talrika prof, huru oredighet i tanke och uttryck blifvit frukten af den undervisning, som bordt ersätta skolans tråkiga och "onyttiga" Latin-läsning.

Vi medgifva gerna, att en yngling, sådan han utgår ifrån landets lärda skolor, eger en ganska ringa förmåga, att skriftligen uttrycka sig såväl på Latin som Svenska. Men han saknar ganska litet af det sednare språkets grammatik, hvilken han under Latinläsningen inhemtat. Deremot brister honom mönster och öfning. Han skall dock vinna denna sednare lätt, just derlöre att Latinstudiet vant honom vid regelrätt bestämdhet och gifvit honom förmågan af en kritik i detta hänseende. Nämnda öfning må således med rätta blifva en omsorg för sednare undervisningsstadier, då ynglingen med sinne för uttryckets elegans äfven vunnit någon förmåga att värdera innehållets sanning och skönhet hos eget lands klassiska författare. Af modersmålets studium synes oss lärjungen i de tidigare åren hafva nog, om blott detta är undervisningsspråk. Han inhemtar då i detsamma allt sitt vetande, och han lär sig äfven dess regelrätta begagnande i den mon, han tillhålles att säkert tolka de gamlas skrifter, mönstren för alla tiders tänkare och skriftställare. Vid landets skolor råder likväl i detta hänseende en origtig praxis, då den skriftliga tolkningen icke på skolans högre klasser afvexlar med den muntliga.

På goda grunder har således enligt vår tanke Skolordningen hänskjutit Finskan såsom skoldisciplin till skolans högsta klass och gymnasium. Att modersmålet sålunda likväl har en så torftig del i skolundervisningen, är icke en följd af detta stadgande, utan beror helt och hållet deraf, att ett fremmande språk, Svenskan, är undervisningsspråk.

Endast småningom kan detta missförhållande rättas. Allt hopp i detta hänseende hvilat för närvarande på bestämmelserna för undervisningen i Lägre Elementarskolan. Vi bekänne gerna, att äfven våra anspråk i detta inskränkta hänseende vuxit med förhoppningarne. En vida varmare och allmännare ifver för Finskans länge glömda rättigheter, än hvad vi vågat förmoda, den ädla liberalitet, hvaraf den offentliga diskussionen öfver hithörande frågor haft att fröjda sig — detta berättigar till glada förhoppningar för framtiden. Vi hade ansett och yttrat, att början med Finskans införande såsom undervisningsspråk finge bero af enskilde mäns patriotiska uppostringar och ädla frikostighet för ändamålet. Den sednaste tiden har visat, att äfven denna förhoppning varit berättigad. Må också framtiden förete prof på efterföljd af det gifna exemplet! Men det finnes lätt, att det enskilda deltagandet här skall blifva otillräckligt, om icke staten lägger en grundval för dess verksamhet. Sednaste tidens tilldragelser berättiga, såsom sagdt är, till den förhoppning, att detta behöf får allmänt insedt, och till den fasta tillförsigt, att detsamma skall tillfredsställas.

Vi upprepa i detta hänseende, hvad vi förut anförde, att Lägre Elementarskolan i de flesta delar af landet blir för den allmänna bildningen löga gagnelig, om icke Finskan åtminstone delvis göres till undervisningsspråk i densamma. Detta är nödigt icke blott för en del af de lärjungar, hvilka härifrån öfvergå till högre Elementarskolan, utan ännu mer för dem, hvilka i denna skola söka de forna pedagogierna och apologistklasserna. De förra nemligen, lödda af finska föräldrar, kunna under nuvarande förhållanden sällan till sitt gagn begagna undervisningen i Elementarskolorna, emedan den meddelas i ett språk, hvilket de aldrig lärt att förstå. För dessa måste således Svenskan i L. Elementarskolan tillhöra undervisningsämnena, och undervisningen meddelas på Finska språket. För de öfriga åter, hvilka i L. Elementarskolan fullända sin lärokurs, finnes härstädes allsingen gagnelig kunskap att inhemta, så länge Svenskan uteslutande är undervisningsspråk. Ty huru är det väl tänkbart, att det ringa kunskapsmått, skolan äfven under bästa förhållanden inom 3 4 år kan meddela, skulle gifva någon den minsta bildning åt ett barn, för hvilket vid inträdet i skolan „goddag” är en lika obekant formel som det hebreiska „ascher”?

Detta onaturliga förhållandes skadlighet behöfver derföre blott påpekas, för att erkännas och väcka patriotiske mäns ifver att afhjelpa detsamma. Lyckligtvis' äro äfven omständigheterna sådane, att det utan svårighet kan förändras. Skolordningen lemnar inga föreskrifter angående undervisningsspråket utom Viborgs län, intet beslut rörande lärokursen är ännu af Styrelsen fattadt, och, hvad som ännu för ett år tillbaka delvis blott var en förhoppning, det är nu verklighet, tillvaron nemligen af läroböcker för den första undervisningen på Finska språket. Det finnes en Finsk Historia af Cajan, en öfversättning af Patous geografi för begynnare, af Heikels Lärobok i Geometrin, af Borens Aritmetik, af Gagnér's Bibliska historia. Det enda, som saknas för de lärjungar, hvilka i L. Elementarskolan sluta sin kurs, är en Finsk Grammatik på Finska språket. För samma lärjungar kommer väl under tidens lopp att behöfvas en fullständigare geografi och en lärobok i allmän historie äfvensom kanske en fullständigare lärobok i geometri; men de båda förstnämnda skrifterna skola säkert, så snart Finskan blir antagen till undervisningsspråk, inom kort träda i dagen, och om en öfversättning af Euklides före årets slut har man ju redan hopp. Intet hindrar ju således, att L. Elementarskolan genast göres gagnelig för dem, dess inrättning isynnerhet afser, för de fattigas barn.

Här är Finska grammatiken på sin plats, emedan den kommer att utgöra nämnda elevers enda språkstudium, och intet annat språk lämpligen kan dem läras. Vi äro oc tygade, att en framtid skall öfverall modersmålets grammatik till en mera ansträngande öfning för tanken och sålunda till ett mera bildande studium, genom att för densamma begagna den komparativa språkforskningens resultater.

De lärjungar åter, för hvilka L. Elementarskolans kurs blott är förberedande, och hvilka redan här göra början med Latinska grammatiken, böra såsom sagdt på sitt modersmål inlära någon Svensk grammatik. Utan denna förberedande kunskap skola barn af Finska föräldrar, så länge ännu Svenskan är den Högre Skolans undervisningsspråk, af hela sin skolkurs skörda endast ett högst dunkelt och oredigt vetande. Geometri och aritmetik lemna dem sedan lättast inträde till Svenska språkets begripande, och en på Svenska författad Latinsk grammatik skall dernäst blifva dem en lämplig öfning i detta hänseende. Geografi, Biblisk och Finsk historie må deremot äfven dessa lärjungar, sig till hvila från ansträngningen, läsa på sitt modersmål, och någon billighet finnes deruti att dem skulle tillåtas allt framgent läsa den Finska kateches, med hvilken lärande de gjort början i hemmet. Oss synes detta sistnämnda icke vara en blott formfråga, utan äfven religionsundervisningens verksamhet deral bero, att den meddelas barnen i det språk, på hvilket de lärt sin första bön.

I korthet är detta allt, hvad enligt vår tanke i närvarande stund kan begäras för Finskan såsom skolspråk. Det är klart, att det icke såsom undervisningsspråk bör införas i L. Elementarskolan uti de orter, hvarest befolkningen är Svensk, såsom i Syd-Österbottens och Nylands åtskilliga städer. Deremot är det billigt och gagneligt, att Finskan, i enlighet med Skolordningens föreskrift, utan undantag läses på Högre Elementarskolornas fjärde klass och på Gymnasierna. Nyttigt hade visserligen varit, att nu, då Svenskan har vältet i skolorna, början med Finskan såsom läroämne gjorts tidigare. Men man bör vara nöjd med det goda, som förefinnes, så mycket mer som äfven detta är en snart sagdt oväntad lycka, och för framtiden hoppas, icke att Finskan göres till läroämne på H. Elementarskolans lägre klasser, utan att den såsom undervisningsspråk småningom skall öfvergå till dessa ifrån Lägre Elementarskolan.

*) Se detta blad N:o 1, 2, 5, 6: